

Współczesny abolicjonizm więzień

Today's Prison Abolition Movement

The idea of the prison abolition movement is present in the fields of the theory of criminal law, criminology, and social movements. The author presents abolitionist concepts articulated today. The author also focuses on the political tactics of the supporters of abolitionism and the alternatives to prison. The article contains references to abolitionism based on racial justice, healthcare policy, revalidation, feminism, LGBTQ+, anarchism, ecology and immigration policy.

Filip Cieplý

*doktor habilitowany nauk prawnych
profesor Katolickiego Uniwersytetu
Lubelskiego Jana Pawła II*

ORCID – 0000-0002-1124-7389

e-mail: fil.c@wp.pl

Słowa kluczowe:

abolicjonizm więzień, kara pozbawienia
wolności, prawo karne, kryminologia,
doktryny polityczne

Key words:

prison abolitionism movement,
imprisonment, criminal law, criminology,
political doctrines

<https://doi.org/10.36128/priw.vi39.321>

1. Wprowadzenie

W obszar teorii prawa karnego i doktryn kryminologicznych ostatnich trzech dekad XX wieku wyraźnie wpisała się idea abolicjonizmu penalnego, czyli zniesienia instytucji kary kryminalnej¹.

- 1 Thomas Mathiesen, *The Politics of Abolition* (New York: Wiley, 1974); Nils Christie, *Limits to Pain* (Oxford, 1981); Louk H.C. Hulsmann, "Critical Criminology and the Concept of Crime," *Contemporary Crises* 10 (1986): 63 – 80; *Abolitionism: Towards a Non-Repressive Approach to Crime*, red. Herman Bianchi, René van Swaaningen (Amsterdam: Free University Press, 1986); Willem de Haan, *The Politics of Redress*

Bezpośrednią inspirację abolicjonizmu penalnego stanowiły pisma Michela Foucaulta, Ivana Illicha, Ericha Fromma, Abrahama Masłowa². Abolicjonizm penalny był rozwijany w oparciu o założenia ideologii marksistowskiej, anarchistycznej, libertariańskiej, a nawet doktryny chrześcijańskiej³. Współcześnie abolicjonizm penalny zdaje się wracać do debaty akademickiej i społecznej, szczególnie w ramach nurtu abolicjonizmu więzień, w ramach którego postuluje się zniesienie kary pozbawienia wolności⁴. Zwolennicy idei abolicjonizmu więzień podkreślają, że ponad dwustuletnie próby reformowania więziennictwa nie przyniosły pożądanych skutków i jedyną sensowną odpowiedzią na utrwaloną w systemie penitencjarnym niesprawiedliwość nie powinna być jego reforma, ale całkowita likwidacja kary pozbawienia wolności⁵.

Różnego rodzaju koncepcje abolicjonizmu więzień rozwijają się w paradygmacie kryminologii krytycznej, u którego podstawy leży założenie, że człowiek z natury jest dobry, a źródłem ludzkiej krzywdy, zła w relacjach między jednostkami jest kultura, a w szczególności tradycyjny układ społeczny oparty na relacjach władzy i dominacji. Aksjologia abolicjonizmu więzień opiera się na takich wartościach, jak: potrzeba ochrony życia, zdrowia i wolności osobistej, rozumianej jako skończenie z wszelkimi formami podporządkowania, dominacji i eksploatacji; etyka włączania (*moral inclusion*), solidarność z ofiarami niesprawiedliwości społecznej, potrzeba stworzenia świata oferującego równe szanse dla wszystkich.

(London: Unwin Hyman, 1990); *Abolitionism in History: On Another Way of Thinking*, red. Zbigniew Lasocik, Monika Płatek, Irena Rzeplińska (Warszawa: Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, 1991); Herman Bianchi, *Justice as Sanctuary* (Bloomington: Indiana University Press, 1994).

- 2 Hanna Wantuła, *Abolicjonizm więzień: podejście racjonalne i humanistyczne* (Kraków: Akademia Ekonomiczna w Krakowie, 1997), 8.
- 3 Vincenzo Ruggiero, *Penal Abolitionism* (Oxford: Oxford University Press, 2010).
- 4 Wojciech Zalewski, „Nowy abolicjonizm. Co zostało z krytyki więziennictwa?”, [w:] *Czy i jakie więzienia są potrzebne. Rozważania na tle zagadnień współczesności*, red. Piotr Stępiak, Tomasz Kalisz, Wojciech Zalewski (Poznań-Gdańsk-Wrocław-Kalisz: Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2016), 103-112; Barbara Błońska, Katarzyna Bojańczyk, „Ruch na rzecz abolicji więzień”, [w:] *Nowe problemy prawa i polityki penitencjarnej*, red. Michał Porowski, Tomasz Przesławski (Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2016), 180-195.
- 5 Dorothy E. Roberts, „Foreword: Abolition Constitutionalism” *Harvard Law Review*, nr 4 (2019): 3-4.

W zakresie założeń antropologicznych rzecznicy idei zniesienia więzień przyjmują, że nie ma istotnych różnic pomiędzy przestępcami a nie-przestępcami. W ocenie społecznej różnicy między nimi mają w istocie opierać się na nierównym traktowaniu osób dopuszczających się całkiem podobnych zachowań, w oparciu o kryteria irrelewantne z punktu widzenia rzeczywistej odpowiedzialności osobistej. Geneza kryminalizacji i inkarceracji jest w tym nurcie identyfikowana w strukturalnych podziałach społecznych wykreowanych w oparciu o kryteria, takie jak rasa, klasa, wiek, płeć, status majątkowy, orientacja seksualna, tożsamość płciowa itp. Karę pozbawienia wolności postrzega się jako narzędzie podporządkowania stosowane wobec nieuprzywilejowanych, biednych, niewykształconych, wykluczonych. Więzienia w tej perspektywie tworzą przestępczość, nie rozwiązują zaś problemów społecznych⁶.

Abolicjoniści przedstawiają się jako obrońcy życia osób odbywających karę pozbawienia wolności. W ich retoryce izolacja więzienna bywa postrzegana jako śmierć społeczna, cywilna, prawna – śmierć za życia w dehumanizujących warunkach niewoli, odcięcia kontaktów z najbliższymi, systemowego naruszania godności człowieka przez przemoc fizyczną i instytucjonalno-strukturalną. Wskazuje się także na swoistą śmierć w sferze świadomości, wynikającą z degradacji spowodowanej brakiem nadziei na lepszą przyszłość⁷. Zwolennicy współczesnego abolicjonizmu więzień często odwołują się do historycznego ruchu abolicjonistycznego mającego na celu zniesienie niewolnictwa. Osadzonych w zakładach karnych, a więc osoby fizycznie pozbawione wolności, faktycznie żyjące w niewoli, określa się mianem współczesnych niewolników i ludzi w klatkach (*people in cages*)⁸. System penitencjarny piętnuje się jako imperialistyczny⁹, określając go mianem zorganizowanego przemysłu więziennego (*prison industrial complex*), zestawiając go z przemysłem militarnym (*military industrial complex*), podkreślając ich podobieństwa w zakresie generowania ogromnych zysków kosztem społecznej destrukcji¹⁰. W tle argumentacji abolicjonistycznej jawi się nawoływanie do

6 David Scott, *Against imprisonment: An Anthology of Abolitionist Essays* (Eastbourne: Waterside Press, 2018), 29-34.

7 David Scott, *For Abolition: Essays on Prisons and Socialist Ethics* (Eastbourne: Waterside Press, 2020) 30; A.M. McLeod, *Prison Abolition and Grounded Justice*, *UCLA Law Review* 2015, t. LXII, s. 1173.

8 Allegra M. McLeod, „Prison Abolition and Grounded Justice” *UCLA Law Review* (2015): 1162.

9 Nathan Brandli, „The Politics of Prison Abolition: An Organizer’s Guide to Effective Abolition Research and Activism”, (B.A. thesis., University of Maryland College Park, 2016), 30-35.

10 Julia Sadbury, „A World without Prisons: Resisting Militarism, Globalized Punishment, and Empire” *Social Justice*, nr 1-2 (2004): 17.

zakwestionowania aparatu przemocy państwa kapitalistycznego i kształtowania postaw moralnych przez politykę praktycznej emancypacji¹¹.

Współczesny abolicjonizm więzień jest czymś więcej niż wyłącznie teorią akademicką. W publicystyce, mediach społecznościowych i aktywności organizacji społecznych staje się ruchem politycznym, którego znaczenie zdaje się wzrastać. Abolicjonizm więzień propagują lub wspierają takie organizacje, jak Radical Alternatives to Prison z Wielkiej Brytanii¹², Critical Resistance, National Lawyers Guild, Democratic Socialists of America ze Stanów Zjednoczonych, Sisters Inside z Australii, Just Speak i People Against Prisons Aotearoa z Nowej Zelandii¹³. Są także media poświęcone tej tematyce, w tym Rustbelt Abolition Radio.

2. Odmiany abolicjonizmu więzień

2.1. Abolicjonizm rasowy

W Stanach Zjednoczonych istotne znaczenie ma odmiana abolicjonizmu więzień oparta na piętnowaniu nierówności i dyskryminacji opartych na podziałach rasowych. Prekursorkami tego nurtu są Ruth Gilmore Wilson i Angela Davis, pierwotnie związane z ruchem komunistycznym, feministycznym i organizacją Czarne Pantery (*Black Panther Party*)¹⁴. W debacie amerykańskiej od lat siedemdziesiątych XX wieku instytucję więzienia porównuje się do instytucji niewolnictwa. Współcześnie dołączają się do tej retoryki przedstawiciele ruchu Black Lives Matter, wskazując na związki między polityką podporządkowania i dyskryminacji rasowej a amerykańską polityką

-
- 11 Alessandro De Giorgi, „Prisons and Social Structures in Late-Capitalist Societies”, [w:] *Why Prison?*, red. David Scott (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 25-43; Alana Barton, Karen Corteen, David Scott, Dave Whyte, „Introduction: Developing a Criminological Imagination”, [w:] *Expanding the Criminological Imagination. Critical Readings in Criminology*, red. Alana Barton, Karen Corteen, David Scott, Dave Whyte (New York: Routledge, 2007), 1-8; Scott, *For Abolition*, 26-28; Ruth Wilson Gilmore, „Don't Reform Prisons: Abolish Them”, przemówienie podczas konferencji „CT Coalition to Oppose Indefinite Detention”, 12 sierpnia 2012, *struglevideomedia*. <https://www.youtube.com/watch?v=akirVY5Mqsg>.
- 12 Mick Ryan, Tony Ward, „Prison Abolition in the UK: They Dare Not Speak its Name” *Social Justice*, nr 3 (2015): 108.
- 13 „Preface”, [w:] *The Routledge International Handbook of Penal Abolition*, red. Michael J. Coyle, David Scott (New York: Routledge, 2021), xxv.
- 14 Cherron A. Barnwell, „A Prison Abolitionist and Her Literature: Angela Davis” *CLA Journal*, nr 3 (2005): 308-335.

karną¹⁵. Twierdzi się, że polityka masowego uwięzienia (*mass incarceration*) przyczyniła się do petryfikacji strukturalnej nierówności rasowej¹⁶. Członkom legislatury, sędziom zawodowym i przysięgłym, prokuratorom, oficerom policji, kuratorom sądowym przypisuje się jawny lub ukryty rasizm¹⁷.

Kolor skóry ma mieć wpływ na długość wyroków¹⁸. Czarnoskórzy sprawcy częściej otrzymują dłuższe wyroki (statystycznie ciemny odcień skóry koreluje z długością orzeczonej kary), co ma być przejawem strukturalnego rasizmu¹⁹. W perspektywie abolicjonistycznej więźniowie Afroamerykanie i Latynosi bywają postrzegani jako więźniowie polityczni, ofiary opresyjnego porządku społeczno-politycznego²⁰. Kontestuje się wyroki orzekane wobec Afroamerykanów przez ławy przysięgłych, w których zasiadała większość złożona z białych obywateli. Nadreprezentacja osób czarnoskórych w zakładach karnych ma być m.in. powodowana tym, że – jak piszą niektórzy – na sam widok Afroamerykanina w mózgu białego aktywuje się poczucie lęku²¹.

Dorothy E. Roberts, na łamach „Harvard Law Review”, twierdzi, że kluczowe elementy izolacji więziennej mają swoją genezę w ideologii i strukturze społecznej wyrosłej z białej supremacji okresu amerykańskiego niewolnictwa. Biali supremasiści – jak twierdzi afroamerykańska autorka – po zaniechaniu „białego terroru” właśnie z kary pozbawienia wolności mieli uczynić instrument przywrócenia statusu podporządkowania czarnej mniejszości i zachowania dotychczasowej struktury władzy (opanowanej przez rasistowskich kapitalistów)²². Głosi się tezę, że system penitencjarny funkcjonuje po

-
- 15 Eric Levitz, „Two of the Intellectual Pillars of the Black Lives Matter Movement (Kind of) Endorsed Bernie Sanders” *New York Magazine*, 10 lutego 2016. <https://nymag.com/intelligencer/2016/02/ta-nehiscoates-just-sort-of-endorsed-sanders.html>.
- 16 Darren Lenard Hutchinson, „Who Locked Us Up? Examining the Social Meaning of Black Punitiveness” *The Yale Law Journal*, 127 (2018): 2391.
- 17 Paul D. Butler, „Poor People Lose: Gideon and Critique of Rights” *The Yale Law Journal*, 122 (2013): 2183.
- 18 David B. Mustard, „Racial, Ethnic, and Gender Disparities in Sentencing: Evidence from the U.S. Federal Courts” *The Journal of Law and Economics*, nr 1 (2001): 285, 306.
- 19 Jackie Wang, „Prison Abolitionist Imagination” *Lewis & Clark College*. https://www.youtube.com/watch?v=Lvq7_DpMG4M.
- 20 Brandli, „The Politics”, 17.
- 21 Paul Butler, „Prison Abolition, and a Mule with Paul Butler” *University of California Television (UCTV)*. <https://www.youtube.com/watch?v=Mo3uEldhUU>.
- 22 Roberts, „Foreword: Abolition”, 3-4.

to, żeby czarnoskóra mniejszość nie mogła się rozwijać, a nawet po to, żeby nie mogła przetrwać²³.

Ruch społeczny Ferguson Action, związany z Black Lives Matter, formułuje na tej kanwie żądanie, aby władze Stanów Zjednoczonych uznały istnienie i przeciwdziałały strukturalnej przemocy i zinstytucjonalizowanej dyskryminacji rasowej, które skutkują uwięzieniem przedstawicieli czarnych społeczności w nędzy i za kratami zakładów karnych. Przedstawiciele ruchu wzywają do całkowitego zlikwidowania więziennego kompleksu przemysłowego²⁴. Żąda się nakładów na edukację, zdrowie i bezpieczeństwo czarnoskórych obywateli, zamiast wydawania pieniędzy na ich krzywdzenie, więzienie i czynienie przestępcami²⁵. Z kolei Dignity and Power Now – organizacja założona w 2012 roku przez Patrisse Khan-Cullors, współzałożycielkę ruchu Black Lives Matter – stawia sobie za cel walkę o godność i wzmocnienie pozycji uwięzionych osób ciemnoskórych (Black and Brown People), ich rodzin i społeczności lokalnych. Organizacja prowadzi programy aktywizujące, prozdrowotne i resocjalizacyjne, tworzy koalicje mające na celu powstrzymanie budowy więzień i powstrzymanie przemocy stosowanej wobec osób czarnoskórych przez organy ścigania. Wobec reformy systemu wymiaru sprawiedliwości proponuje się podejście holistyczne, transformatywne, wzmacniające, wolnościowe. Celem nadrzędnym ma być przełamanie międzypokoleniowej traumy osób o ciemnym kolorze skóry i zmiana utrwalonego w Stanach Zjednoczonych systemu opresji rasowej w świat, w którym ludzie troszczą się o siebie nawzajem²⁶.

2.2. Abolicjonizm prozdrowotny

W tej odmianie abolicjonizmu zwraca się szczególną uwagę na fakt, że izolacja więzienna wpływa negatywnie na stan zdrowia osadzonych. W zakładzie karnym, ze względu na dużą ilość ludzi umieszczonych w niewielkiej przestrzeni, wzrasta m.in. współczynnik przenoszenia chorób zakaźnych, takich jak gruźlica, wirusowe zapalenie wątroby, a w ostatnim czasie także COVID-19. Podkreśla się, że szczególnie negatywny wpływ na stan zdrowia

23 Mariame Kaba, *Prison Abolitionist Mariame Kaba on Cyntoia Brown: the First Step Act and NYC Building 4 New Jails, Democracy Now!*. https://www.youtube.com/watch?v=5aOKqbg4_Y4.

24 Allegra M. McLeod, „Beyond the Carceral State: Review Essey” *Texas Law Review*, nr 3 (2017): 703.

25 „A Vision for Black Lives: Policy Demands for Black Power, Freedom and Justice” Movement for Black Lives. <https://cjc.net/wp-content/uploads/2017/04/A-Vision-For-Black-Lives-Policy-Demands-For-Black-Power-Freedom-and-Justice.pdf>.

26 Marina Bell, „Abolition: A New Paradigm for Reform” *Law & Social Inquiry*, nr 1 (2021): 57-58.

ma korzystanie przez osoby pozbawione wolności z tych samych igieł przy iniekcji środków narkotycznych, relacje seksualne, nie zawsze dobrowolne, z przygodnymi partnerami, bez zabezpieczeń, co powoduje wyższe wskaźniki zarażeń wirusem HIV. W izolacji pojawiają się częściej niż w normalnych warunkach zaburzenia psychiczne, co skutkuje ponadprzeciętną liczbą prób samobójczych²⁷. Z punktu widzenia ochrony zdrowia zwraca się uwagę na samookaleczenia, negatywne skutki dla zdrowia umieszczenia w izolatce²⁸, częstsze problemy naczyniowo-sercowe²⁹, niskie standardy opieki okołoporodowej³⁰, „opresję reprodukcyjną”³¹.

2.3. Abolicjonizm rewalidacyjny

W tym ujęciu zwraca się uwagę na szczególnie ciężkie warunki życia więziennego osób z niepełnosprawnością fizyczną lub intelektualną oraz osób z zaburzeniami psychicznymi, sensorycznymi, kognitywnymi i uczenia się. Krytykuje się odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym (który określa się mianem „tak zwanego systemu terapeutycznego”). Zauważa się szczególne trudności izolacji dla osób nie w pełni sprawnych, takie jak dodatkowa trauma związana z zamknięciem, niewielka przestrzeń życiowa, słaba wentylacja pomieszczeń, przemoc seksualna, toksyczność materiałów budowlanych, nadużywanie farmakoterapii. Krytyka inkarceracji w tej odmianie abolicjonizmu nie obejmuje wyłącznie kary pozbawienia wolności,

-
- 27 Daliah Heller, Sandro Galea, „The Role of Academic Public Health in Reducing Incarceration” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S16.
- 28 Hans Wolff, Robert Greifinger, „Incarceration Harms Health: Homer Venters’s Book on Rikers Island Jails” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S9-S10.
- 29 Kaela Connors, Mario H. Flores-Torres, Dalia Stern, Unnur Valdimarsdóttir, Jennifer R. Rider, Ruy Lopez-Ridaura, Clemens Kirschbaum, Carlos Cantú-Brito, Andrés Catzin-Kuhlmann, Beatriz L. Rodriguez, Catalina Pérez Correa, Martín Lajous, „Family Member Incarceration, Psychological Stress, and Subclinical Cardiovascular Disease in Mexican Women (2012–2016)” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S71.
- 30 Lorie S. Goshin, Gina Sissoko, Kristi L. Stringer, Carolyn Sufrin, Lorraine Byrnes, „Stigma and US Nurses’ Intentions to Provide the Standard of Maternal Care to Incarcerated Women, 2017” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S93-S99.
- 31 Crystal M. Hayes, Carolyn Sufrin, Jamila B. Perritt, „Reproductive Justice Disrupted: Mass Incarceration as a Driver of Reproductive Oppression” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S21-S23.

ale wszelkie rodzaje detencji, w tym psychiatrycznej, a także umieszczanie w domach pomocy społecznej. Celem abolicjonizmu rewalidacyjnego jest nie tylko zniesienie wszelkiego typu detencji terapeutycznej, ale całkowita deinstytucjonalizacja postępowania z osobami z niepełnosprawnościami oraz zastąpienie form izolacyjnych i zinstytucjonalizowanych szerszym wsparciem społecznym i umożliwieniem im partycypacji w głównym nurcie życia społecznego³².

2.4. Abolicjonizm feministyczny

Do przedstawielek abolicjonizmu więzień odwołującego się do założeń feminizmu zalicza się autorki, takie jak Beth Richie, Erica Meiners, Dean Spade, Angela Davis. W tym nurcie abolicjonizmu podstawowym zarzutem kierowanym wobec kary pozbawienia wolności jest fakt, że więzienie to instytucja zaprojektowana dla mężczyzn i przez mężczyzn. Przez szereg lat w różnego rodzaju badaniach penitencjarnych nie zwracano uwagi na specyficzne potrzeby higieniczne, zdrowotne, psychologiczne i społeczne osadzonych kobiet. Szczególnie traumatyczna ma być praktyka rewizji osobistej, ocierająca się o gwałt. Twierdzi się, że programy resocjalizacyjne tworzone dla kobiet opierają się na przestarzałym, stereotypowym przekonaniu, że resocjalizacja skazanych kobiet powinna koncentrować się na ich zaangażowaniu w prace odzwierciedlające obowiązki domowe, jak gotowanie, sprzątanie czy szycie. Efektem ma być przyuczenie osadzonych kobiet do wykonywania społecznej roli żony i matki, a jeszcze bardziej roli czarnej kobiety służącej swojej białej pani z amerykańskiej klasy średniej. Więzienie co do zasady postrzega się jako instytucję wyrosłą na gruncie opresyjnych praktyk patriarchalnych³³.

2.5. Abolicjonizm LGBTQ+

Przedstawiciele tej odmiany abolicjonizmu twierdzą, że system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, w tym system więzienny, jest nie tylko seksistowski, rasistowski i klasowy, ale także homofobiczny³⁴. Organizacja Black and Pink stawia sobie za cel zniesienie więzień, aby w ten sposób zapewnić wsparcie dla osadzonych w zakładach karnych lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych i queer (LGBTQ+). Działacze Black and Pink starają się włączyć w skład organizacji jak największą liczbę osób LGBTQ+ przebywających w zakładach karnych oraz ich sprzymierzeńców pozostających na wolności. Black and Pink prowadzi szereg programów społecznych, w tym

32 Liat Ben-Moshe, *Decarcerating Disability: Deinstitutionalization and Prison Abolition* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2020), 1-8.

33 Angela Y. Davis, *Are prisons obsolete?* (New York: Seven Stories Press, 2003), 60-64.

34 Brandli, „The Politics”, 36-38.

program wymiany korespondencji więźniów LGBTQ+ z osobami z zewnątrz. Organizacja stara się ponadto pomagać, w szczególności osobom queer i transpłciowym, w powrocie do społeczeństwa po odbyciu kary. Szczególne wyzwania, z jakimi się spotykają tego typu osoby, to brak bezpiecznego miejsca zamieszkania, opieki medycznej, zatrudnienia i możliwości rozwoju³⁵. Podkreśla się, że osoby nieheteronormatywne częściej niż inni osadzeni podlegają przemocy w więzieniach. Inny problem to „seksualna segregacja”. W więzieniu zasadniczo niedostępna jest swobodna aktywność seksualna, utrudniana jest masturbacja, a szczególnie trudno w warunkach izolacji o realizację seksualności *queer*. Tego typu tłumienie seksualności określa się jako dehumanizację, której należy się przeciwstawić. Zwolennicy tej odmiany abolicjonizmu odwołują się do retoryki obrony praw człowieka na wzór ruchu emancypacji Afroamerykanów z końca lat sześćdziesiątych XX wieku³⁶. Pojęciem wykorzystywanym w tym nurcie jest tzw. *queer justice*³⁷.

2.6. Abolicjonizm anarchistyczny

Ten nurt odwołuje się do założeń anarchizmu, a więc ideologii niechęci wobec władzy, własności prywatnej i przymusowych struktur hierarchicznych. Jego działacze łączą walkę o zniesienie więzień z walką o zniesienie policji, wojska i służb specjalnych³⁸, sprzeciwiają się także wzmacnianiu zabezpieczeń technicznych w szkołach (w myśl hasła *securitisation is part of the process of criminalisation*)³⁹. Zniesienie więzień postuluje m.in. organizacja Anarchist Black Cross, która pierwotnie powstała po to, aby wspierać samych uwięzionych działaczy anarchystycznych „kryminalizowanych, oskarżanych i więzionych przez organy państwa kapitalistycznego”. Inna grupa to Empty Cages Collective (wcześniej działająca pod nazwą Community Action on Prison Expansion). Rozpoczęła ona swoją działalność od protestu przeciwko budowie nowych tzw. mega więzień w Anglii i Walii. Protesty aktywistów przyjmowały formę demonstracji, okupowania urzędów, blokowania linii telefonicznych i innego zakłócania zarządzania infrastrukturą więzienną. Kolejna grupa reprezentująca odmianę abolicjonizmu anarchistycznego to założona w 2015 r. w Stanach Zjednoczonych Incarcerated Workers Organising

35 Bell, „Abolition”, 55.

36 Eric A. Stanley, Dean Spade, „Queering Prison Abolition, Now?” *American Quarterly*, nr 1 (2012): 115-119.

37 „Imagining Queer Justice: Prison Abolition and LGBT Hate Crime Legislation”, wystąpienie na Wesleyan University, 26 kwietnia 2013, *Wesleyan*. <https://www.youtube.com/watch?v=yYeS3gNQnAQ>.

38 Jones El, Maynard Robyn, Cedar, panel „Prison Abolition & Climate Justice”. <https://www.youtube.com/watch?v=Aoi6tJMo6uI>.

39 Wang, „Prison Abolitionist”.

Committee. Jej celem jest organizowanie strajków więźniów i prowadzenie działalności w paradygmacie związków zawodowych zrzeszających osoby pozbawione wolności⁴⁰.

2.7. Abolicjonizm ekologiczny

Część przedstawicieli abolicjonizmu więzień odwołuje się do potrzeby ochrony środowiska naturalnego i walki o sprawiedliwość klimatyczną (*climate justice*). Pojawiają się tu dwie grupy uzasadnień. Pierwsza to argumentacja na rzecz polepszenia jakości środowiska, w którym żyją osoby pozbawione wolności. Druga ogniskuje się na globalnej perspektywie ekologicznej. Skazani są przetrzymywani w klatkach (*just bodies in cages*), co samo w sobie jest niedopuszczalne z perspektywy ekologicznego stylu życia. Mówi się o zbyt wysokiej temperaturze w celach, niewystarczającej dostępności do światła naturalnego i świeżego powietrza. Ludzie, zamiast korzystać ze środowiska, są zamykani i hermetyzowani (*incapsulated*). Ważna jest także kwestia jakości posiłków przygotowywanych dla więźniów, w jakim stopniu ono jest zdrowe, naturalne, bez konserwantów, czy pochodzi z farm organicznych. Więźniowie nierzadko stają się pierwszymi ofiarami klęsk żywiołowych⁴¹.

Z kolei więzienia są w wysokim stopniu niewydajne ekologicznie, biorąc pod uwagę w szczególności zużycie prądu i wody. Więzienia bardzo często buduje się w terenach wiejskich, co często oznacza, że lokalnej społeczności odbiera się wodę, przestrzeń pod uprawy, naturalny habitat. Wybudowanie więzienia to intruzja środowiskowa. Więzienia emitują zanieczyszczenia. Podkreśla się, że aby dojechać do więzienia trzeba wybudować drogę, a to często oznacza konieczność wycinki drzew. Piętnuje się, takie decyzje władz, które w razie upadku jakiejś gałęzi przemysłu (np. górnictwa), zamiast restytuować naturalne środowisko przyrodnicze, inicjują budowę więzień, na przykład po to, żeby znaleźć tanią siłę roboczą na miejscu⁴².

2.8. Abolicjonizm imigrancki

W tym ujęciu podstawą krytyki systemu detencji jest troska o imigrantów o nieregulowanym statusie. Twierdzi się, że w Stanach Zjednoczonych każdego roku setki tysięcy ludzi są pozbawiane wolności ze względu na migracyjną aktywność. Pozbawianie wolności imigrantów porównuje się do polityki eksploatacji ekonomicznej i kontroli społecznej czasów niewolnictwa. Więzienia dla imigrantów określa się jako oparte na idei rasowego podporządkowania. Podkreśla się, że w Stanach Zjednoczonych większość osadzonych migrantów to Latynosi, co czyni ich jeszcze bardziej narażonymi na fizyczną i psychiczną przemoc, a zarazem stygmatyzuje jako

40 Scott, *Against imprisonment*, 39-40.

41 „Prison Abolition & Climate Justice”.

42 Ibidem.

niebezpiecznych outsiderów, marginalizuje i stygmatyzuje jako osoby nielegalne (*illigals*). Zwraca się także uwagę na niski status majątkowy imigrantów. Większość osadzonych imigrantów to osoby biedne, co system inkarceracji imigrantów czyni oparty dodatkowo na podziałach klasowych. Piętnuje się także szczególnie nasiloną przemoc, zwłaszcza seksualną wobec imigranckich kobiet, brak opieki zdrowotnej, przypadki częstych zgonów. Finalnie postuluje się dekarcerację imigrantów⁴³.

3. Taktyka polityczna abolicjonistów

Zwolennicy abolicjonizmu więzień wskazują na dwie zasadnicze domeny działań w celu zniesienia zakładów karnych i innych ośrodków przymusowej detencji. Pierwszą domeną jest sfera świadomości i wpływająca na jej kształt sfera języka. Drugą domeną jest płaszczyzna praktycznej aktywności społecznej i politycznej.

Działaniom na niwie świadomości i języka aktywistom abolicjonistycznym towarzyszy założenie, że chociaż same słowa nie zmieniają rzeczywistości społecznej, to jednak język kształtuje wyobrażenie o tej rzeczywistości. Wprowadzanie nowych pojęć, odwracanie i zmiana znaczeń słów dobrze znanych stanowi skuteczny instrument przemian społecznych. Sposób, w jaki się mówi o przestrzeganiu prawa, bezpieczeństwie, przestępczości, wymiarze sprawiedliwości, zakładach karnych ma wpływ na to, jak ludzie myślą o tych kwestiach. Tym samym implementowanie nowego języka umożliwia wprowadzenie zmiany postrzegania, nastrojów i postaw w społeczeństwie, a w konsekwencji wywieranie wpływu na podejmowane decyzje polityczne⁴⁴. Zabiegi, takie jak zaprzeczanie utrwalonym desygnatom, przesuwanie pól znaczeniowych, przypisywanie powszechnie uznanym terminom odmiennych treści, inwersja semantyczna mają pozwolić na wykołajenie dotychczasowych schematów myślenia, podważenie zastanych założeń polityki karnej, dekonstrukcję dominującego paradygmatu penalnego, neutralizację lęków i zakorzenionych mechanizmów obronnych. Nowy sposób mówienia o więzieniach i więźniach ma mieć istotny wpływ na politykę więzienną.

Abolicjoniści uważają, że w kontekście więzienia nie powinno się używać pojęcia „wymiar sprawiedliwości”, żeby nie sugerować, że kara pozbawienia wolności ma cokolwiek wspólnego ze sprawiedliwością⁴⁵. Posługiwanie się kategoriami, takimi jak przestępstwo, przestępca, odpowiedzialność, wina, kara jest niekorzystne z punktu widzenia abolicjonizmu. Te kategorie

43 César Cuauhtémoc García-Hernández, „Abolishing Immigration Prisons” *Boston University Law Review*, 97 (2017): 249-300.

44 „The CR Abolition Organizing Toolkit”, Critical Resistance Abolition Toolkit Working Group, 39-41. <http://criticalresistance.org/wp-content/uploads/2012/06/CR-Abolitionist-Toolkit-online.pdf>.

45 Butler, „Prison Abolition”.

dotykają lęków społecznych, wzmacniają potrzebę koncesji na rzecz organów ścigania, utrwalają społeczne poparcie dla systemu więziennego. Mówienie nawet przykładowo, że „niewinni ludzie nie powinni trafiać do zakładów karnych”, z czym większość ludzi się zgadza, ma petryfikować leżące u podstaw tego twierdzenia założenie, że osoby winne powinny, a co najmniej mogą podlegać izolacji więziennej. Sugeruje to także, że osadzeni w zakładach karnych przebywają w izolacji więziennej, bo sobie na to zasłużyli popełniając przestępstwa. O osobach przebywających w więzieniach powinno mówić się jako o „ludziach przetrzymywanych w klatkach” (*people in cages*), a nie jako o osadzonych, skazanych, więźniach, sprawcach pozbawionych wolności, czy tym bardziej przestępcach, zbrodniarzach, recydywistach, członkach subkultury więziennej, grypsujących, pedofilach, mordercach, gwałcicielach, podpalaczach, złodziejach itd. Abolicjoniści nie wskazują powodów, dla których konkretne osoby są pozbawione wolności. Postulują natomiast podkreślanie w debatach wszelkich krzywd wynikających inkarceracji, krytycznej sytuacji osób tymczasowo aresztowanych przetrzymywanych bez wyroków, pomyłek sądowych, przypadków nadużyć w zakładach karnych itd.⁴⁶

Same więzienia powinny być określane w tym kluczu miejscami opresji, znęcania się nad ludźmi, deprywacji podstawowych ludzkich potrzeb, łamania praw człowieka, przemocy, nadużyć seksualnych, eksploatacji siły roboczej, rozłąki z rodziną itp. Okres spędzony w izolacji więziennej nie powinien być nazywany czasem odbywania kary, izolacji społecznej, resocjalizacji, odpokutowania win, ale czasem stosowanym jako narzędzie tortur, dyscyplinującym mechanizmem sprawowania władzy⁴⁷. System więzienny należy określać jako twór systemowej przemocy, zamykania istot ludzkich w klatkach, w których są bezbronni i narażeni na niebezpieczeństwo przemocy ze strony strażników i innych osadzonych⁴⁸. Więzienia określa się jako miejsca kryminalne, produkujące jeszcze więcej więzień, generujące i napędzające

46 „The CR Abolition”.

47 Wang, „Prison Abolitionist”.

48 „System więzienny używa broni palnej by utrzymywać ludzi w ograniczeniach, w których nie mogą się rozwijać. Zamyka się ludzi w więzieniach, aby byli gwałceni, niejednokrotnie zamykani w izolatkach, które uniemożliwiają jakikolwiek kontakt z innymi ludźmi co stanowi psychiczną i fizyczną torturę. To wielka zbrodnia naszych czasów. [...] Więzienie to seryjny morderca i seryjny gwałciciel. Warunki izolacji więziennej sprawiają, że ludzie są systemowo narażeni na napaść seksualną zarówno ze strony strażników, jak i współwięźniów. Strażnicy niekiedy torturują osadzonych doprowadzając ich do śmierci. A zatem zbrodnia nie może być odpowiedzią na zbrodnię” [tłum. F.C.] Nathan Goodman, „Nathan Goodman on Prison Abolition” *Non Serviam Media*. <https://www.youtube.com/watch?v=5ACs6GKUxeA>.

przestępczość⁴⁹. Więzienie jest przedstawiane jako broń (*weaponization of isolation*) służąca złamaniu więźniów politycznych (lewicowych aktywistów), zdekonstruowaniu ich osobowości i światopoglądu⁵⁰.

System więzienny bywa określany także jako narzędzie współczesnej kolonizacji. Pierwotna kolonizacja polegała na kradzieży ziemi, zasobów, pracy, zmuszaniu rdzennych mieszkańców do migracji w miejsca, które nie dawały możliwości podtrzymania życia w przyszłych pokoleniach – i analogicznie mają dzisiaj działać więzienia⁵¹. Krytykę więzień łączy się także z krytyką judeochrześcijańskiej, europejskiej, linearnej wizji czasu, którą kapitalizm zaadaptował do nastawionej na przyszłość linearności pracy i produkcji, ścisłej regulacji pracy, co zasymilował system niewolniczy, a co współcześnie jest fundamentem myślenia o karze pozbawienia wolności. Krytykuje się także seriale więzienne, jako utrwalające stereotyp, że więzienie jest konieczne, ale także serie paradokumentalne o działaniach policji, kuratorach sądowych itp.⁵².

W sferze działań politycznych zwolennicy zniesienia więzień formułują dwa strategiczne cele. Po pierwsze, należy delegować odpowiedzialność za bezpieczeństwo publiczne na poziom wspólnot lokalnych; po drugie, przekazać środki rządowe przeznaczone na budowę i funkcjonowanie więzień na lokale mieszkalne i edukację⁵³.

Jeśli chodzi o taktykę polityczną abolicjonizmu więzień, to proponuje się następujące rodzaje i etapy działań:

1. Organizacja kampanii zmierzających do wprowadzenia moratorium na budowanie nowych zakładów karnych. Należy podnosić argumenty moralne, humanitarne, gospodarcze i polityczne uzasadniające zaprzestanie tworzenia nowych więzień. Domaganie się wprowadzenia tego rodzaju moratorium ma unaocznic opinii publicznej wysokie koszty ludzkie, społeczne i ekonomiczne budowania więzień, a w konsekwencji zniechęcać polityków do realizacji inwestycji tego typu. Należy jednocześnie pokazywać inne cele (prospołeczne), jakie można osiągnąć przekierowując środki przeznaczone na rozwój i utrzymanie infrastruktury więziennej.

49 Maya Schenwar, „Beyond Reform: Abolishing Prisons” *TEDx Talks*. https://www.youtube.com/watch?v=JFTRn_sIGiQ.

50 Wang, „Prison Abolitionist”.

51 „Prison Abolition & Climate Justice”.

52 Wang, „Prison Abolitionist”.

53 Mirko Bagaric, Dan Hunter, Jennifer Svilar, „Prison Abolition: From Naïve Idealism to Technological Pragmatism” *Journal of Criminal Law and Criminology*, nr 2 (2021): 370.

2. Po wywalczeniu moratorium na budowanie nowych więzień należy domagać się zmniejszenia obecnej populacji więziennej, piętnując przede wszystkim funkcjonowanie zakładów karnych przestarzałych i niespełniających współczesnych standardów bezpieczeństwa. Należy stworzyć listę takich zakładów i wywierać presję na polityków w celu ich zamknięcia.
3. Należy postulować redukcję stosowania tymczasowego aresztowania, w szczególności wskazując zsumowany okres oczekiwania w izolacji na werdykt sądowy łącznie przez wszystkich podejrzanych i oskarżonych.
4. Należy domagać się dekryminalizacji tzw. przestępstw bez ofiar (*victimless crimes*), zwłaszcza przestępstw narkotykowych.
5. Należy postulować podniesienie granicy wieku określającej możliwość ponoszenia odpowiedzialności karnej, w szczególności wskazując na implikacje psychologiczne, społeczne i ekonomiczne izolacji nieletnich i młodocianych, a w szczególności narażenie ich na fizyczną i seksualną przemoc.
6. Należy nagłaśniać przypadki pomyłek sądowych oraz przypadki, w których osadzeni mają zaburzenia zdrowia psychicznego i akcentować konieczność ich zwolnienia ze względu na niebezpieczeństwo pogłębiania się tych zaburzeń.
7. Należy podkreślać bezbronność, wrażliwość i podatność na wiktymizację osadzonych kobiet, wskazując jednocześnie, że z reguły nie stanowią one zagrożenia dla innych⁵⁴.

4. Alternatywa więzień

Punktem krytycznym oceny abolicjonizmu więzień jest możliwość koegzystencji społecznej na akceptowalnym poziomie bezpieczeństwa w sytuacji braku zakładów karnych. Zasadnicze pytania kierowane wobec abolicjonistów dotyczą tym samym dobrej alternatywy dla kary pozbawienia wolności i innych form detencji. W odpowiedzi aktywiści nawołujący do zniesienia więzień przekonują najpierw o potrzebie zmiany myślenia i nauki prowadzenia dialogu. Mówi się o potrzebie większej troski wzajemnej, szczerzej debaty, znalezienia sposobu na przełamanie lęku i budowanie praktyki solidarności. Postuluje się odrzucenie instytucji pośredniczących, takich jak partie polityczne, organy ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, media społecznościowe, a w zamian skoncentrowanie się na budowaniu relacji bezpośrednich⁵⁵. Na pytanie co zrobić z najbardziej niebezpiecznymi sprawcami nie udziela się jasnej odpowiedzi. Wskazuje się, że wspólnie należy wypracować jakiś długoterminowy plan, co wymaga kolektywnej kreatywności.

54 David Scott, „Prospects for Abolition: Arguments for an Abolitionist Real Utopia”, [w:] *No More Prisons Conference* (Florence: 2014), 3-8.

55 „Prison Abolition & Climate Justice”.

Zjawisko przestępczości należy redukować u jego przyczyn. Powinno się zatem m.in. wspierać budowę tanich domów, rozwój edukacji, powszechnej opieki zdrowotnej, opieki nad dziećmi, upowszechniać ogólnodostępne zajęcia artystyczne⁵⁶, grupy terapeutyczne⁵⁷, treningi interwencyjne dla biernych świadków przemocy, tworzyć twórcze przestrzenie, w których ludzie mogliby rozmawiać o problemie przemocy⁵⁸.

Imponujący rozwój technologii informatycznych stał się powodem podkreślania przez zwolenników abolicjonizmu możliwości zastępowania więzień stosowaniem na szerszą skalę dozoru elektronicznego, w tym kontrolowania miejsca pobytu, obowiązkowego noszenia kamery i całodobowego rejestrowania życia sprawcy. Pojawiło się pojęcie *e-carceration* (w odróżnieniu od *in-carceration*), a więc dozór elektroniczny online z pełnym podglądem i podsłuchem. Wobec osób uznanych za szczególnie niebezpieczne proponuje się nawet wprowadzenie obowiązku noszenia urządzenia umożliwiającego zdalną kontrolę zachowania i zdalne unieruchomienie, np. przez rażenie prądem na odległość⁵⁹.

Mówi się także o kreowaniu i wykorzystaniu start-upów, w tym innowacyjnych aplikacji na urządzenia mobilne typu *predator alert tool*, które dzięki integracji z systemem mediów społecznościowych mogłyby służyć do informowania w czasie rzeczywistym o bieżącej aktywności przestępczej. Pozwalałoby to na ostrzeżenie potencjalnych ofiar przed konkretnymi osobami niebezpiecznymi. Z kolei aplikacja typu Better Angels miałaby pozwolić na znalezienie w przypadku doświadczenia przemocy miejsca, w którym znajduje się grupa reagowania kryzysowego. Różnego rodzaju mapy i czaty zagrożeń miałyby pozwolić na natychmiastową reakcję społeczną w sytuacjach przestępczych i kryzysowych⁶⁰.

5. Konkluzje

Pomimo przyjęcia nowoczesnych metod wywierania presji społeczno-politycznej i pojawienia się nowych możliwości elektronicznej, zdalnej kontroli miejsca pobytu i zachowań sprawców przestępstw, klasyczne zarzuty formułowane wobec koncepcji abolicjonizmu więzień pozostają aktualne.

56 Schenwar, „Beyond Reform”.

57 David Scott, Helena Gosling, „Otherwise than Prisons, Nor Prisons Otherwise: Therapeutic Communities as Non-Penal Real Utopias” *Justice, Power and Resistance Foundation*, (2016): 170-192.

58 „Prison Abolition Reform Panel Discussion”, The Oxford Research Centre in the Humanities, *UnderworldTV*. https://www.youtube.com/watch?v=_GWo_N9zh8E.

59 Bagaric, Hunter, Svilar, „Prison Abolition”, 404.

60 Goodman, „Nathan Goodman on Prison”.

Zarzuty te to: idealizm – ze względu na brak realizmu politycznego, a także brak odpowiedzialności – ze względu na postulat zwolnienia z izolacji więziennej także osób niebezpiecznych⁶¹.

Współczesny abolicjonizm więzień wyraźnie łączy się z walką o zniesienie innych instytucji, które są określane jako wpisane w system dominacji, eksploatacji i opresji oparty na kapitalizmie i patriarchacie⁶². W gruncie rzeczy zwolennikom abolicjonizmu nie chodzi przede wszystkim o samą karę pozbawienia wolności, ale o przebudowę społeczeństwa, która wykracza daleko poza problematykę penitencjarną. Postulat zniesienia kary pozbawienia wolności jest jednym z narzędzi realizacji radykalnych, niekiedy wręcz rewolucyjnych idei politycznych dających się klasyfikować w ramach współczesnych odmian ideologii marksistowskiej. Dzisiejszy abolicjonizm więzień odwołuje się przede wszystkim do idei walki o sprawiedliwość społeczną, rasową, ekonomiczną itp., a nie odnosi się zasadniczo do żadnej teorii czy koncepcji kary⁶³. Prace abolicjonistów nie zawierają wskazówek jak udoskonalić system prawa karnego, ale raczej jak przeorientować kapitalistyczne i globalistyczne społeczeństwo⁶⁴. Aktywiści abolicjonistyczni łączą postulat zniesienia kary pozbawienia wolności z walką o sprawiedliwość klimatyczną, równouprawnienie osób LGBTQ+, upowszechnienie aborcji (hasło „Pro-Choice – Anti-Prison”), zniesienie granic między państwami (*No Borders, No Prisons*), nacjonalizację majątku prywatnego, dochód gwarantowany, automatyzację pracy i całkowite zastąpienie pracy ludzkiej przez roboty⁶⁵, równouprawnienie osób pracujących w branży *sexworking*, uwolnienie procesów migracyjnych⁶⁶, legalizację narkotyków⁶⁷. Podkreśla się konieczność nie tylko zrezygnowania z więzień, ale także policji, inwigilacji, wyzysku korporacyjnego, stosowania paliw kopalnych⁶⁸.

61 David Scott, Nick Flynn, *Prisons and Punishment: The Essentials* (SAGE Publications Ltd., 2014).

62 „Manifesto for Abolition” *Abolition: A Journal of Insurgent Politics*. <https://abolitionjournal.org/frontpage/>.

63 Rafi Reznik, „Retributive Abolitionism” *Berkeley Journal of Criminal Law*, nr 24(2) (2019): 123.

64 Kazimierz Pospiszyl, „Recenzja książki Davida Scotta Why prison?” *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 89 (2015): 115.

65 „A World Without Prisons?” *Novara Media*. <https://www.youtube.com/watch?v=Wkd1khe3T9A>.

66 „Queer Liberation: No Prisons, No Borders” *Barnard Center for Research on Women*. <https://www.youtube.com/watch?v=JXBvDTTwWSw>.

67 Goodman, „Nathan Goodman on Prison”.

68 „A Vision for Black Lives”.

Jak wskazano we wstępie, u podstaw myślenia abolicjonistycznego leży określona koncepcja antropologiczna. Źródła zła, konfliktów, krzywd, niesprawiedliwości, przestępczości upatruje się nie w samym człowieku, jego wolności i odpowiedzialności, ale w układzie społecznym i temu założeniu podporządkowana jest cała współczesna abolicjonistyczna narracja. Artykuły i odezwy koncentrują się zatem na krzywdach, jakich skazani doświadczają od policji, prokuratorów, sądów, strażników więziennych, polityków, konserwatywnego społeczeństwa. Osadzony jest ofiarą opresyjnego systemu policyjnego, sądowego, więziennego, a szerzej politycznego. Odbywający karę pozbawienia wolności są prezentowani jako najbardziej zmarginalizowani, uciemiężeni i bezbronni członkowie społeczeństwa, są ofiarami niesprawiedliwego systemu społecznego i traumatycznych doświadczeń życiowych⁶⁹. Obecne jest typowe dla retoryki współczesnej walki kulturowej odwracanie znaczeń, jak chociażby teza, że to osadzony jest ofiarą, a więzienie mordercą i gwałci-cielem⁷⁰.

Razi trywialnością i nieadekwatnością porównywanie losu czarnoskórych przestępców skazanych na karę pozbawienia wolności z losem Afroamerykanów okresu niewolnictwa. Nie przekonuje teza, że nadreprezentacja w amerykańskich więzieniach osób o ciemnym kolorze skóry jest wynikiem strukturalnego rasizmu i dyskryminacji rasowej⁷¹. Statystyki rzeczywiście pokazują istotną nadreprezentację więźniów kolorowych, niemniej jednak zasadniczo nie sposób wykazać, że znaleźli się oni w zakładzie karnym z motywów dyskryminacyjnych. W literaturze przedmiotu akcentuje się poważne trudności z udowodnieniem motywacji rasistowskiej przedstawicieli organów ścigania i sędziów, w konsekwencji decyzji, których doszło do inkarceracji przedstawicieli mniejszości rasowych⁷². Amerykańskie statystyki penitencjarne zdają się nadużywane w kontekście ogólnej krytyki skierowanej przeciwko tradycyjnemu amerykańskiemu społeczeństwu.

Argumentacja rasistowska zwolenników abolicjonizmu więzień w Stanach Zjednoczonych nie ma waloru uniwersalnego. Jest pozbawiona jakichkolwiek podstaw w odmiennych kontekstach społecznych, jak chociażby w Polsce. Trudno byłoby przyjąć tezę, że polskie więzienia powstały i funkcjonują po to, aby podporządkować sobie przedstawicieli mniejszości, zwłaszcza rasowych. Ponadto, gdyby przez analogię wykorzystać proponowaną przez abolicjonistów metodę wnioskowania z danych statystycznych, to z faktu, że w polskich więzieniach jest przemożna nadreprezentacja mężczyzn wobec kobiet (mężczyźni to ok. 97% wszystkich osadzonych) wynikałoby,

69 Schenwar, „Beyond Reform”.

70 Goodman, „Nathan Goodman on Prison”.

71 Butler, „Prison Abolition”.

72 David Scott, Helen Codd, *Controversial Issues in Prisons* (Berkshire: Open University Press, 2010), 79.

iż w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości mężczyźni są systemowo dyskryminowani, a u podstaw prawa karnego, wymiaru sprawiedliwości i systemu więziennego w Polsce leży strukturalny seksizm, mizoandria, matriarchat.

Formułowana przez abolicjonistów teza, że likwidacja zakładów karnych będzie skutkować zmniejszeniem liczby przestępców, a przynajmniej krzywd wyrządzanych ludziom zamkniętym dzisiaj w więzieniach, jest podobnie przekonująca jak tezy, że zamknięcie szpitali zmniejszy liczbę ludzi źle zoperowanych, a więc podniesie poziom zdrowia publicznego, zamknięcie szkół medycznych i punktów ochrony zdrowia zlikwiduje kolejki do lekarza, a zamknięcie szkół sprawi, że nie będzie słabych uczniów.

Hasło abolicjonistów, że „ludzi nie powinno trzymać się w klatkach” jest prawdziwe i ma swoją siłę oddziaływania. Przetrzywanie człowieka w klatce jest niezgodne z jego naturą i budzi uzasadniony sprzeciw, niemniej jednak jego izolacja w zakładzie karnym (na większej powierzchni niż w klatce), w sytuacji gdy jest niebezpieczny dla innych, takiego uzasadnionego sprzeciwu już nie budzi. Hasło o ludziach zamykanych w klatkach w kontekście nawoływania do zniesienia więzień stanowi manipulację. Podobnie manipulacyjny charakter ma teza, że zamiast koncentrować się na więzieniach, powinniśmy się koncentrować na tym jak pomóc ofiarom. To fałszywa dychotomia, nieuprawnione narzucenie alternatywy rozłącznej. Jedno nie wyklucza drugiego. Potrzebny jest złoty środek – roztropna, trzymająca się zdrowej miary akceptacja dla więzień i zarazem dbanie o humanitarne warunki izolacji. Właśnie takie podejście jest obecne w prawie międzynarodowym⁷³.

Bibliografia

- „A World Without Prisons?” *Novara Media*. <https://www.youtube.com/watch?v=Wkd1khe3T9A>.
- „A Vision for Black Lives: Policy Demands for Black Power, Freedom and Justice” *Movement for Black Lives*. <https://cjc.net/wp-content/uploads/2017/04/A-Vision-For-Black-Lives-Policy-Demands-For-Black-Power-Freedom-and-Justice.pdf>.
- Abolitionism in History: On Another Way of Thinking*, red. Zbigniew Lasocik, Monika Płatek, Irena Rzeplińska. Warszawa: Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, 1991.
- Abolitionism: Towards a Non-Repressive Approach to Crime*, red. Herman Bionchi, René van Swaaningen. Amsterdam: Free University Press, 1986.

73 Isobel Renzulli, „Prison Abolition: International Human Rights Law Perspectives” *The International Journal of Human Rights* (2021). <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13642987.2021.1895766>.

- Bagaric Mirko, Dan Hunter, Jennifer Svilar, „Prison Abolition: From Naïve Idealism to Technological Pragmatism” *Journal of Criminal Law and Criminology*, nr 2 (2021): 351-406. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7697&context=jclc>.
- Barnwell Cherron A., „A Prison Abolitionist and Her Literature: Angela Davis” *CLA Journal*, nr 3 (2005): 308-335. <https://www.jstor.org/stable/44325619>.
- Barton Alana, Karen Corteen, David Scott, Dave Whyte, „Introduction: Developing a Criminological Imagination”, [w:] *Expanding the Criminological Imagination. Critical Readings in Criminology*, red. Alana Barton, Karen Corteen, David Scott, Dave Whyte. 1-8. New York: Routledge, 2007.
- Bell Marina, „Abolition: A New Paradigm for Reform” *Law & Social Inquiry*, nr 1 (2021): 32-68. <https://doi.org/10.1017/lsi.2020.21>.
- Ben-Moshe Liat, *Decarcerating Disability: Deinstitutionalization and Prison Abolition*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2020.
- Butler Paul D., „Prison Abolition, and a Mule with Paul Butler” *University of California Television (UCTV)*. <https://www.youtube.com/watch?v=Mo3uEldhUU>.
- Butler Paul D. „Poor People Lose: Gideon and Critique of Rights” *The Yale Law Journal*, 122 (2013): 2106-2720. <https://www.yalelawjournal.org/essay/poor-people-lose-gideon-and-the-critique-of-rights>.
- Bianchi Herman, *Justice as Sanctuary*. Bloomington: Indiana University Press, 1994.
- Błońska Barbara, Katarzyna Bojańczyk, „Ruch na rzecz abolicji więzień”, [w:] *Nowe problemy prawa i polityki penitencjarnej*, red. Michał Porowski, Tomasz Przesławski. 180-195. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2016.
- Brandli Nathan, *The Politics of Prison Abolition: An Organizer's Guide to Effective Abolition Research and Activism*, B.A. thesis. University of Maryland College Park, 2016. <http://hdl.handle.net/1903/19150>.
- Christie Nils, *Limits to Pain*. Oxford, 1981.
- Connors Kaela, Mario H. Flores-Torres, Dalia Stern, Unnur Valdimarsdóttir, Jennifer R. Rider, Ruy Lopez-Ridaura, Clemens Kirschbaum, Carlos Cantú-Brito, Andrés Catzin-Kuhlmann, Beatriz L. Rodriguez, Correa Pérez, Martín Lajous Catalina, „Family Member Incarceration, Psychological Stress, and Subclinical Cardiovascular Disease in Mexican Women (2012–2016)” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S71-S77. <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2019.305397>.
- Davis Angela Y., *Are prisons obsolete?*. New York: Seven Stories Press, 2003.

- De Giorgi Alessandro, „Prisons and Social Structures in Late-Capitalist Societies”, [w:] *Why Prison?*, red. David Scott. 25-43. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- de Haan Willem, *The Politics of Redress*. London: Unwin Hyman, 1990.
- García-Hernández César Cuauhtémoc, „Abolishing Immigration Prisons” *Boston University Law Review*, 97 (2017): 245-300. <https://www.bu.edu/bulawreview/files/2017/03/GARCIA-HERNANDEZ.pdf>.
- Gilmore Ruth Wilson, „Don't Reform Prisons: Abolish Them”, przemówienie podczas konferencji „CT Coalition to Oppose Indefinite Detention”, 12 sierpnia 2012, *struglevideomedia*. <https://www.youtube.com/watch?v=akirVY5Mqsg>.
- Goodman Nathan, „Nathan Goodman on Prison Abolition” *Non Serviam Media*. <https://www.youtube.com/watch?v=5ACs6GKUxeA>.
- Goshin Lorie S., Gina Sissoko, Kristi L. Stringer, Carolyn Sufrin, Lorraine Byrnes, „Stigma and US Nurses' Intentions to Provide the Standard of Maternal Care to Incarcerated Women, 2017” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S93-S99. <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2019.305408>.
- Hayes Crystal M., Carolyn Sufrin, Jamila B. Perritt, „Reproductive Justice Disrupted: Mass Incarceration as a Driver of Reproductive Oppression” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S21-S24. <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2019.305407>.
- Heller Daliah, Sandro Galea, „The Role of Academic Public Health in Reducing Incarceration” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S16-S17. <https://ajph.aphapublications.org/doi/pdf/10.2105/AJPH.2019.305265>.
- Hulsman Louk H.C., „Critical Criminology and the Concept of Crime” *Contemporary Crises*, 10 (1986): 63-80. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/BF00728496.pdf>.
- Hutchinson Darren Lenard, „Who Locked Us Up? Examining the Social Meaning of Black Punitiveness” *The Yale Law Journal*, 127 (2018): 2204-2585. <https://www.yalelawjournal.org/review/who-locked-us-up>.
- „Imagining Queer Justice: Prison Abolition and LGBT Hate Crime Legislation” Panel presentation at Wesleyan University on April 26, 2013, *Wesleyan*. <https://www.youtube.com/watch?v=yYeS3gNQnAQ>.
- Jones El, Maynard Robyn, Cedar, panel „Prison Abolition & Climate Justice”. <https://www.youtube.com/watch?v=Aoi6tjMo6uI>.
- Levitz Eric, „Two of the Intellectual Pillars of the Black Lives Matter Movement (Kind of) Endorsed Bernie Sanders” *New York Magazine*, 10 lutego 2016. <https://nymag.com/intelligencer/2016/02/ta-nehisi-coates-just-sort-of-endorsed-sanders.html>.
- „Manifesto for Abolition” *Abolition: A Journal of Insurgent Politics*. <https://abolitionjournal.org/frontpage/>.

- Mathiesen Thomas, *The Politics of Abolition*. New York: Wiley, 1974.
- McLeod Allegra M., „Beyond the Carceral State: Review Essey” *Texas Law Review*, nr 3 (2017): 651-706. <https://texaslawreview.org/beyond-the-carceral-state/>.
- McLeod Allegra M., „Prison Abolition and Grounded Justice” *UCLA Law Review*, 62 (2015): 1156-1239. <https://scholarship.law.georgetown.edu/facpub/1490>.
- Mustard David B., „Racial, Ethnic, and Gender Disparities in Sentencing: Evidence from the U.S. Federal Courts” *The Journal of Law and Economics*, nr 1 (2001): 285-314. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/320276>.
- Pospiszyl Kazimierz, „Why prison?, Recenzja książki Davida Scotta” *Przegląd Więziennictwa Polskiego*, 4 (2015): 111-115. http://pwp.edu.pl/view/abstracts/issue_id/440.
- „Queer Liberation: No Prisons, No Borders” *Barnard Center for Research on Women*. <https://www.youtube.com/watch?v=JXBvDTTwWSw>.
- Renzulli Isobel, „Prison Abolition: International Human Rights Law Perspectives” *The International Journal of Human Rights* 2021. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13642987.2021.1895766>.
- Reznik Rafi, „Retributive Abolitionism” *Berkeley Journal of Criminal Law*, nr 24(2) (2019): 123-194. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=34446046.
- Roberts Dorothy E., „Foreword: Abolition Constitutionalism” *Harvard Law Review*, nr 4 (2019): 1-122. https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/2354.
- Ruggiero Vincenzo, *Penal Abolitionism*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Ryan Mick, Tony Ward, „Prison Abolition in the UK: They Dare Not Speak its Name” *Social Justice*, nr 3 (2015): 107-119. http://www.socialjustice-journal.org/archive/137_41_3/137_06_Ryan.pdf.
- Scott David, *Against Imprisonment: An Anthology of Abolitionist Essays*. Eastbourne: Waterside Press, 2018.
- Scott David, *For Abolition: Essays on Prisons and Socialist Ethics*. Eastbourne: Waterside Press, 2020.
- Scott David, „Prospects for Abolition: Arguments for an Abolitionist Real Utopia”, [w:] *No More Prisons Conference*. 3-8. Florence: 2014.
- Scott David, Helen Codd, *Controversial Issues in Prisons*. Berkshire: Open University Press, 2010.
- Scott David, Nick Flynn, *Prisons and Punishment: The Essentials*. SAGE Publications Ltd., 2014.
- Scott David, Helena Gosling, „Otherwise than Prisons, Nor Prisons Otherwise: Therapeutic Communities as Non-Penal Real Utopias” *Justice, Power and Resistance* Foundation (2016): 170-192. <http://www.egpress>.

org/papers/otherwise-prisons-not-prisons-otherwise-therapeutic-communities-non-penal-real-utopia.

Sadbury Julia, „A World without Prisons: Resisting Militarism, Globalized Punishment, and Empire” *Social Justice*, nr 1-2 (2004): 9-30.

Schenwar Maya, „Beyond Reform: Abolishing Prisons” *TEDx Talks*. https://www.youtube.com/watch?v=JFTRn_sIGiQ.

Stanley Eric A., Dean Spade, „Queering Prison Abolition, Now?” *American Quarterly*, nr 1 (2012): 115-127. https://www.researchgate.net/publication/236710258_Queering_Prison_Abolition_Now.

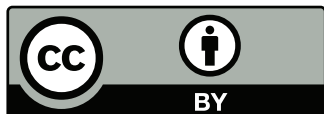
The Routledge International Handbook of Penal Abolition, red. Michael J. Coyle, David Scott. New York: Routledge, 2021.

Wang Jackie, „Prison Abolitionist Imagination” *Lewis & Clark College*. https://www.youtube.com/watch?v=Lvq7_DpMG4M.

Wantuła Hanna, *Abolicjonizm więzień: podejście racjonalne i humanistyczne*. Kraków: Akademia Ekonomiczna w Krakowie, 1997.

Wolff Hans, Greifinger Robert, „Incarceration Harms Health: Homer Venters’s Book on Rikers Island Jails” *American Journal of Public Health*, nr S1 (2020): S9-S10. <https://ajph.aphapublications.org/doi/10.2105/AJPH.2019.305445>.

Zalewski Wojciech, „Nowy abolicjonizm. Co zostało z krytyki więziennictwa?”, [w:] *Czy i jakie więzienia są potrzebne. Rozważania na tle zagadnień współczesności*, red. Piotr Stępnia, Tomasz Kalisz, Wojciech Zalewski. 103-112. Poznań-Gdańsk-Wrocław-Kalisz: Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2016.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>